СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXI. Число 272. Джерзи Сіті, Н. Дж., середа, 21. падолиста, 1923. VOL. XXXI. No. 272. Jersey City, N. J., Wednesday, November 21, 1923. THREE CENTS

ВИКИНУЛИ ҐУБЕРНАТОРА ВОЛТОНА З УРЯДУ

ОКЛАГОМА СИТІ, 19. падолиста. — Суд стейтового сенату, що розглядав закиди проти стейтового ґубернатора Волтона, покінчив нині росправу, признавши Волтона винуватим. Тим самим Волтон перестав бути ґубернатором.

Волтонови поставлено було 22 закиди. З них суд відкинув 6 як невідповідні, увільнив Волтона щодо 5, а засудив щодо решти. Тут закидається такі річи, як скасованнє присяжних судів, вишрубовуваннє видатків стейту через почислюваннє на уряд особистих видатків і т. п.

Волтон, котрий від суботи не брав участи в суді, заявивши, що він не може зносити далі пониження бути на такім сторонничім суді, заявив по вислуханню вироку, що він вдасться до федерального суду з апеляцією від вироку сенатового суду.

КУЛИДЖ НАСТОЮЄ НА ОБНИЖЕННЄ ПОДАТКІВ

ВАШІНҐТОН, 19. падолиста. — В своїй розмові з провідниками републиканської партії президент Кулидж заявив виразно, що партія мусить стояти за пониженнєм податків та не сміє усувати сього питання на бік за ніяку ціну.

КУПЦІ ПОБИВАЮТЬСЯ ЗА ОБНИЖЕННЄМ ПОДАТКІВ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — Ріжні купецькі організації постановили віднестися до федерального уряду зі заявою в користь проекту секретаря скарбу Мелона про обниженнє особисто-доходових податків. Купці виходять зі заложення, що обниженнє податків відобється корисно на торговлі.

ХОЧУТЬ, АБИ АМЕРИКА ПРИГАДАЛА ДЕРЖАВАМ ДОВГИ

ВАШІНҐТОН, 19. падолиста. — Сенатор Смут, котрий відай буде головою фінансової комісії сенату, заявився за тим, щоб уряд Злучених Держав пригадав державам їх довги супроти Америки.

Свою думку предложив Смут президентови Кулиджови, але ще не дістав від нього його опінії.

СЛІДСТВО НАД БЮРОМ ВЕТЕРАНІВ

ВАШІНҐТОН, 19. падолиста. — Підчас слідства сенатового комітету над федеральним бюром ветеранів вийшло на верх, що й конґресмени та сенатори не були без вини щодо викривлювання роботи бюра. Показалося, приміром, що сенатори та конґресмени так часто вставлялися за милими собі ветеранами, що бюро мусіло удержувати спеціяльних людий, які вели кореспонденцію з одними тільки членами конґресу. В одному случаю за одним ветераном писало аж 28 членів конґресу. До того більшість ветеранів, попираних конґресменами, не надавалася до такої допомоги, яку жадали їх конґресові протектори.

СЕНАТОР ОБЖАЛОВУЄ БАНКИРІВ ЗА ПОКРИВДЖЕННЄ ФАРМЕРІВ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — Сенатор Брукгарт з Айови виступив тут перед Академією для Політичних Наук з відчитом, в якому закидав американським банкирам покривдженнє фармерів на грубі міліони долярів. Банкирі, після слів сенатора, мали відбути збори, на котрих рішили звалити кошти мирної відбудови на фармерів та робітників. Фармерів мало се коштувати 3 міліярди долярів.

ЗАДЕРЖУЮТЬ НАДВИЖКУ ІМІҐРАНТІВ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — Іміґраційні урядники задержали всіх іміґрантів з Греції, що приїхали понад означену для сього краю квоту.

Зарядженнє урядників звертає увагу через те, що кілька днів тому допущено до Америки сотки іміґрантів, що прибули понад приписані квоти своїх країв.

Межи грецькими іміґрантами найшлася родина грецької танцюристки Харисси, котра є матірю 11 дітий.

СУД НАД ПРОВІДНИКОМ ПРОГИБІЦІЙНОГО РУХУ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — Стейтовий суд визначив уже на початок січня росправу проти Віліяма Андерсона, провідника прогибіційної організації Анти-салюнової Ліги, обжалованого за використовуваннє організації для своїх особистих цілий.

МУРИНИ НА ПІВНОЧИ ОРҐАНІЗУЮТЬСЯ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — Великі збори Муринів, що недавно приїхали з полудневих стейтів, рішили основати постійну орґанізацію для запевнення полудневим іміґрантам заробки. На основавчих зборах промовляли ріжні муринські провідники та ґубернатор нюйорського стейту Смит.

НЕ ХОЧУТЬ ПОМАГАТИ „ЖИВУЧІЙ" ЦЕРКВІ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — На річних зборах Ради Заґраничних Місій методиської епископальної церкви поставлено резолюцію, осуджуючу веденнє якоїнебудь релігійної роботи в Росії через так звану нову російську живучу церкву. Рада відослала резолюцію до Комітету для Заграничних Справ сеї церкви. Резолюція противиться обіцянці, яку дав епископ сеї церкви Блейк проідникам так званої живучої церкви, що збере для них 50,000 долярів серед Американців.

УНІВЕРСИТЕТ ХОЧЕ КАСУВАТИ ІСПИТИ

НЮ ЙОРК, 19. падолиста. — Колумбійський університет збирається скасувати всі екзамени, бо через них студенти лінюхують через цілий рік, а вчуться лишень перед іспитами. Заряд університету вже виробив плян знесення іспитів та предложив його студентським товариствам до принятя.

ЗА ДИКИЙ ВИРОК

ДЖЕКСОН, Мисисипі, 19 падолиста. Ґубернатор стейту помилував нині Роджерса Симса, котрого засуджено свого часу на смерть за вбийство. Ґубернатор опер своє помилуваннє на тому, що підчас нарад лави присяжних суддів, коли показалися розбіжність думок, один з лави подав плян рішати питаннє вини обжалованнє через льосованнє. Його плян принято, і лава присяжних суддів кидали грошем і справді голосували після того, як гріш упав.

ПРОЦЕС ЗА ДИПЛЬОМОВІ ОБМАНСТВА.

Гартфорд, Конектикат, 19. падолиста. — Підчас слідства в справі обманств при наданню лікарських дипльомів показалося, що в стейті Мисисипі була належито зорганізована банда, що надавала ті дипльоми. Стейт Канектикат веде тепер переговори зі стейтом Мисисипі за видачу сеї шайки.

НАСЕЛЕННЄ КВІБЕКУ.

Населеннє канадійського міста Квібеку виносить тепер 116,488 душ, т. є. о 5,988 більше як було 1921 року. Що до релігії то римо-католиків є 104,834, а протестантів 135.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

ПАДОЛИСТОВИЙ ВЕЧІР В КАНАДІ.

З Форт Вилієм, Онт., пишуть до Кан. Фармера:

Пять літ минає від часу, коли Українці перенимали Львів а з тою столицею перенимали цілу галицьку і буковинську землю у свої руки. Пяту річницю тих великих подій обходили Українці у Форт Віліям вечером, в якім взяли участь всі товариства з Форт Вілліям і Вест Форт Вілліям.

Мішаний хор під проводом п. Луцишина відспівав пять точок: — "Ой не віеи вітер віє", "Журавлі", "Заповті", "Ой видно село", "Не пора" і заслужив собі на признаннє публики.

Діточий хор відспівав: Мово рідна, слово рідне.

Пані Купченкова і п. Луцишин відспівали прегарно дует: "Люблю дивитися".

Пан В. Купченко деклямував — "До Основяненка". Хлопчик Петро Яремій дав слухачам деклямацію: "Прокиньтеся!" п. С. Олійник виголосив: "Холодний Яр", а п. Антохівна відделямувала "Посланніє".

Пан І. Ґуменюк, голова товариства Просвіти, витав гостей. о. М. Ірха взивав до постійної боротьби за права народу; пан В. Брилинський накликував до постійної солідрности і жертвенности. Пан В. Купченко привитав своєю промовою відпоручника Рідного Краю І. Боберського, який опісля говорив півтора години, і представив докладний перебіг падолистових подій в році 1918, в яких брав участь. Пояснив, що ніякі несподіванки нне сміють випровадит нас з рівноги. Маємо постійно стреміти головної цілі а се до свободи цілої української землі і до сили всього українського народу. Кожний з нас має стати сильний маєтково, духово і тілесно, всі ми маємо лучитися і працювати спільно для українського народу, до котрого належимо.

Вечер винав дуже гарно. Всі вийшли в піднесенім настрою. Саля Просвіти на Вест Форт Вілліямі була повна людей.

Велике число людей зійшлося на розмову в домі п. Паляниці. Пан Іван Боберський пояснив много справ, які цікавлять кожного Українця з Буковини і з Галичини, під сю хвилю.

Пан Іван Гуменюк підніс гадку, яка повинна принятися в цілій Канаді, що сварки приносять нам Українцям лише шкоду, бо ослаблюють охоту до праці а роздразнюють непотрібно одних проти других.

Нам потрібно згідливости, щоби ми утворили централю для всіх Народних Домів і для всіх читалень та бібліотек. Люде, які в тій централі мають працювати, мусять стояти на боці від всяких суперечок і провадити ревно просвітну і шкільну роботу. Ся думка п. Івана Гуменюка повинна принятися скрізь і допровадити до порядку серед наших товариств.

—o—

ФРАНЦУСЬКИЙ ПРЕМІЄР ПУАНКАРЕ УСТУПИВ ПЕРЕД АНҐЛІЙСЬКОЮ ДИПЛЬОМАТІЄЮ

ПАРИЖ, 19. падолиста. — Французький премієр Пуанкаре нині перший раз піддався анґлійській дипльоматії.

На нинішньому засіданню аліянтської конференції амбасадорів заявив старий французький дипльомат Жіль Камбон, що Франція відступає від своїх домагань і погроз супроти Німеччини, а приймає плян Анґлії, щоб тільки вислати ноти до німецького правительства.

Як звісно, Пуанкаре хотів заняти німецьке пристаневе місто Гамбурґ і більшу сіть зелізниць над Реном, щоб сим робом наложити „кару" на Німеччину за се, що допустила у свої межі бувшого престолонаслідника Фрідріха Вільгельма Гогенцоллерна і що не допустила аліянтської комісії для контролі над німецькими військовими силами.

Сій дальшій заборчій політиці Франції рішучо спротивилось правительство Великої Британії. Премієр Стнлі Болдвин навіть загрозив, що Анґлія зірве з Францією „приязне порозумінне", коли вона не покине заборчої політики. Проти тої політики виступив також італійський премієр Муссоліні.

А тоді усе завзятий і впертий Пуанкаре захитався. Зі страху, щоб не узяти на себе вини й одвічальности за розбиттє аліянтської єдности, він уступив і піддався анґлійській дипльоматії, годячись на її ноти до німецького правительства з протестом проти недопущення аліянтської військової комісії.

В ноті аліянти настоюють на порозумінню з ними Німеччини у справі її військових сил і висловлюють надію, що німецьке правительство не допустить до монархістичного перевороту.

В сей спосіб Пуанкаре не тільки вратував порозумінне між аліянтами, але і версайський договір, якому грозив конець о розпаді порозуміння. Але чи се на довго, годі нині сказати.

АНҐЛІЙЦІ І БЕЛЬҐІЙЦІ ВДОВОЛЕНІ ЗДАЧЕЮ ПРЕМІЄРА ПУАНКАРЕ

ЛОНДОН, 19. падолиста. — В тутешніх урядових кругах висловлюють вдоволеннє, що Франція, уступила перед Анґлією і приняла її волю.

З Брукселі, столиці Бельґії, повідомляють, що і бельґійське правительство вдоволене сим оборотом справи.

МУССОЛІНІ ПІДПИРАЄ АНҐЛІЙСЬКУ ПОЛІТИКУ

РИМ, 18. падолиста. — Італійський премієр Беніто Муссоліні виголосив промову, в якій заявився за анґлійською політикою у відношенню до Німеччини, а виступив проти французької заборчої політики.

НОВІ НІМЕЦЬКІ ГРОШІ

БЕРЛІН, 18. падолиста. — Вчера появились уперве в обігу нові німецькі ґроші, звані „рентовими марками".

У першій видачі їх випущено біля 150 міліонів, які вмить розхоплено.

2,000,000,000,000,000,000

БЕРЛІН, 19. падолиста. — Останнього тижня в Німеччині надруковано 2 квінтіліони нових паперових марок.

Усіх паперових марок тепер є в обігу в Німеччині около 15 квінтіліонів.

Фунт мяса коштував тут нині 7 квадріліонів марок. Хліба не можна було дістати за жадну ціну.

Німецький військовий диктатор ґенерал фон Зект хоче запобігти голоднечі і голодовим заворушенням ізза фінансової кризи приверненнєм приписаних порцій поживи за картками, як се було вчасі війни.

400,000,000,000 БОХОНЕЦЬ ХЛІБА

БЕРЛІН, 16. падолиста. — Нині бохонець хліба тут коштував 400,000,000,000 німецьких паперових марок.

НІМЕЦЬКІ СОЦІЯЛІСТИ ПРОТИ ПРАВИТЕЛЬСТВА ШТРЕЗЕМАНА

БЕРЛІН, 19. падолиста. — Соціялістичні посли німецького парляменту (райхстаґу) постановили відмовити підпертя правительству Штреземана. Причиною того його виступ проти соціялістичної влади в Саксонії.

БАВАРІЯ ПЛЯНУЄ СВОЇ ГРОШІ

МІНХЕН, столиця Баварії, 19. падолиста. — Баварський диктатор др. фон Кар заявив, що він має намір покликати спеціяльну фінансову комісію, яка виготовила би плян нових окремих баварських гроший, рівновартних із золотою монетою. Сі гроші опирались би на державній власности Баварії.

І АНҐЛІЙЦІ ВЖЕ МАЮТЬ СВОЇХ ФАШІСТІВ

ЛОНДОН, 20. падолиста. — В Анґлії орґанізується і росте в силу нова орґанізація фашістів.

Вона, як каже, має метою оборону короля й імперії, але не хоче вживати жадних насильних способів боротьби.

Провідником анґлійських фашістів є барон Ґарвеґ.

ФАРИСЕЙСТВО

ВАРШАВА, 19. падолиста. — Польське правительство виступило в обороні Жидів, які є родом з Польщі, а яких побито підчас неспокоїв в Берліні. Воно домагається відшкодовання для потерпівших.

(Ся інтервенція раціональна, хотяй німецьке правительство може скорше дало сатисфакцію пошкодованим Жидам аніж се пригадав собі Вітос. Одначе се добрий примір польського фарисейства, бо ті Жиди втікли з Польщі до Німеччини не перед добром а перед польськими погромами, яких покровителем є власне польське правительство).

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сіті і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

В Канаді належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

СИТУАЦІЯ В МЯГКОМУ ВУГЛЮ.

Один з високих урядників федерального уряду для розділу вугля в часі війни розкрив недавно велику можливість страйку робітників в копалнях мягкого вугля, як лишень з весною покінчиться обовязуючий тепер юнійний контракт.

Після остороги сього урядника страйк вибухне через те, що до закінчення обовязуючої сили юнійного контракту обі сторони, себто робітничі юнії та властителі, не вспіють полагодити спірних питань. Таких питань є аж три, а кожде з них таке основне, що воно одно вистарчилоби на те, щоби довести до страйку.

Очевидно, головним питаннем є справа робітничого зарібку. Властителі копалень хочуть обнижити робітникам заплату, вказуючи на те, що вони побирають високі заплати, вишрубовані воєнними відносинами. Робітники не то, що не годяться на обиженнє, але й домагаються ще піднесення робітничої заплати, бо хоча вони побирають нібито високі заплати, але копалні працюють так мало, що вони не заробляють навіть на життя. Відомо, що межи тими двома становищами згоди нема, що тут мусить рішити лишень боротьба.

Так само мається справа з другим спірним питаннєм. Є ним система відчековання („чек-оф систем"). Властителі копалень вважають се вершком простої безличности домагатися від них аби вони обтягали кождому робітникови при виплаті його юнійну вкладку та віддавали її юнії, яка тільки й робить, що бореться проти властителів. Зате майнерська юнія вважає сю систему за основу свого існування.

Третою справою се питаннє, чи юнійні умови мають бути одні на всі Злучені Держави, чи осібна на кождий мягко-вугольний округ. Властителі копалень, щоби ослабити силу робітників, хочуть осібних умов на кождий округ. Робітники хочуть одного контракту на всі округи.

Кожда з трох справ показує на живім примірі розбіжність інтересів властителів та робітників. Незгідність ся мусить панувати так довго, поки суспільність не возьметься до основного рішення спірних питань.

З ПРИВОДУ ОРҐАНІЗАЦІЇ „УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА" В МІНХЕНІ.

В кількох останніх числах нашої часописі помістили ми дописі нашого кореспондента Радянина про орґанізацію „українського козацтва" в Мінхен, столиці Баварії, і про її ґазету „Українського Козака".

З того, що так богато про сю справу писано, могли-б наші читачі мати враження, що се справа дуже великої ваги, або що дуже небезпечна.

Але се так не є. Автор написав про справу ширше, гадаємо, радше тому, що вона виглядає на сензаційну, аніж тому, аби придавав її спеціяльну вагу.

До сеї орґанізації належить лише мала ґрупка людий, емігрантів з України, яких імена мало звісні в українському громадському життю. Мало звісні тому, бо ці люди се ані знатнійші діячі, ані провідники, не то в політиці але й загалом в громадському життю. Вже розкриттє отсеї самої істини є сензаційне.

До того, се кілька одиниць, які виставили велику фірму і голосять голосну програму. Розкриттє сього також сензаційне, бодай для тих, котрі могли-б були повірити, що се велика орґанізація.

Далі, ся ґрупка осіб, голосить, що стоїть за самостійну Україну, а остає у звязках з російськими монархістами як російський ґенерал Бискупський. Отже розкриттє і сеї правди сензаційне.

Одначе ся справа ані надто важна ні небезпечна. Кілька відірваних одиниць на еміґрації на чужині, одиниць, що ніколи не грали провідної ролі в громадянському життю на Україні, не може відіграти такої ролі і з Мінхен. Вона безпеечно на тім скінчиться, чим зачалась.

Слід піднести лише се. Ся „козацька орґанізація" в Мінхен се одно з явищ хорої української політичної орґанізації. Вона хора тим, що не має гроший і ґрунту. І длятого шукає гроший і ґрунту.

Петлюра, стративши ґрунт і гроші, причіплюється до Варшави, і хотяй вона його вже держить не тільки як слугу але як вязня, він її тримається. Моркотун шукає гроший і „ґрунту" через Москалів у Французів. Еміґранти з „Українського Козака" шукають попри російських монархістів гроший і „ґрунту" у баварських монархістів. І так дальше і так дальше.

Ся хороба, звісна і серед других політичних еміґрацій, а зокрема серед московської, появилась і серед української політичної еміґрації.

Про неї слід сказати правду, аби не було самодурства, що осьто кілька відірваних одиниць будує українську державу — в Мінхені, Парижі, Варшаві чи ще де, але позатим годі придавати акції тих „будівничих" якенебудь серіозне значінне.

В кореспонденціях згадано теж, що до тої „орґанізації" вмішалась і Січова Орґанізація в Злучених Державах, яка дала їй місце у своїй ґазеті „Січові Вісти". Та слід ствердити, що як і в інших випадках так і тут винуватий не загал членів Січової Орґанізації але кілька її лідерів, які принялись патронувати сю „орґанізацію".

НІМЕЧЧИНА І ЇЇ НЕДОЛЯ.

(Оригінальна допись „Свободи" з Відня).

I.

Не так легко народ розбитий на поодинокі держави стягнути разом в одну цілість, навіть хочби всі ті держави були чисто національні, то є без домішок якихось инших національних елементів. Так було з обєднаннєм Італії, так було і з основаннєм модерної німецької держави. Нація німецька розбита на держави і державки, на королівства, каерівства, воєнні міста та державно-безпосередних лицарів — давно тужила до обєднання. Здавалося що під грозою походів француського цісаря Наполеона I. (з походження сина адвоката) перед 120 роками народ німецький мусить хочби вже лиш для власної оборони зєдинитись в одно, суцільно зорганізоване державне тіло.

Та Наполеон упередив німецьких патріотів і перевів злуку 16-ти німецьких держав — але на власну свою користь. Було се в липни 1806 р. коли він заложив так званий „райнський союз", котрого головною цілею було — достарчати йому стало означений контингент війска і взагалі бути сліпим орудієм наполеонської політики.

На жаль — така хрунівська політика тих 16-ти держав вийшла посередно горожанам їх на користь, бо всеж таки Наполеон був спадкоємцем французької революції і вносив ті краї такі реформи, котрих би були „батьки з божої ласки" (королі та князі) і за пів століття добровільно не впровадили.

Та Наполеон висисав безглядно Німеччину: і з людського матеріялу і з запасів і таки безпосередними контрибуціями. Королі і князі німецькі вистойкували у нього в передпокою мов звичайні смертні попрошайки, а народ німецький проливав кров свою для заспокоєння воєнної амбіції цілком чужо і людяно. Аж до Москви ходили в 1821 р. німецькі полки на службі Наполеона а утікаючи з неї серед скоро запавшої зими — вимерзали не гірше Французів або привиклих до теплого підсоня Італійців, котрих він рівнож — під командою свого шваґра та пасерба аж до Москви загнав.

Нарешті в рр. 1813—1815 піднеся німецький народ — головно в нпівнічних првоінціях проти Наполеона а то під проводом своїх пануючих, котрі, коли біда притисла — навіть конституцію своїм „підданим" обіцяли.

Остаточно Наполеона при помочи Англії побито, Французів з Німеччини вигнано, але „батьки народа" скоро на свої обіцянки забули, і майже нігде приобіцяної конституції не дали! Заложено вправді 1815 р. „Німецький Союз" але се був радше союз пануючих князів і королів для оборони своїх прав проти німецького народа.

І знов розпочали німецькі патріоти свою роботу, а поступова молодіж маніфестувала, кон[illegible] заповняла тюрми. „Соборна Німеччина" — по можности ще й република — се було ідеалом її, як і всіх демократичних німецьких патріотів.

Здавалося, що революція 1848 р. дасть можність зреалізовання тих ідеалів. Скликано до Франкфурту над Майном всенімецький парлямент, до котрого Німці вислали своїх найвизначнійших мужів, межи ними щось аж 120 професорів. Та професори заговорили той парлямент „до щенту" — як говорять з польська Наддніпрянці.

„Гундерт цванціґ префесерен фатерляндду біст ферльорен"! (стодвайцять професорів — вітчино — та пропала!)

Місто орґанізувати сильне війско на оборону проти реакції, шановні посли радили місяцями над „основними правами німецької нації". Хотіли оснувати велике німецьке цісарство але полишали королів та королликів. А чи тим „пануючим з божої ласки" так дуже хотілось тратити своє право до самоволі і піддаватись під якогось „оберкоманданта"-цісаря?! Ні! так далеко їх патріотизм не сягав, і коли навіть предложено пруському королеви, щоби вложив на свою голову ще й цісарську корону, то він відмовив: що — мовляв — я маю приймати корону від якогось конституційного, а радше революційного „собранія"?

Досить, що посли балакали, а королі та князі, з пруським королем на чолі лагодилися зробити „порядок". І зробили: парлямент розігнано багнетами, а провідники републиканського руху пішли у Раштаті та у других твердинях „під стінку", хоч тої назви еще тоді не знано.

І знову стало тихо і марно в Німеччині, лиш чути було стук чобіт при параді-маршу пруських гренадарів.

Однак ідея німецької соборности не завмерла, а впровадив її на свій спосіб в життє власне представник князівсько-королівського напряму, пруський міністер Бісмарк.

Межи Прусами а Австрією було вже віддавна суперництво що до того, хто з них має вести перед в Німеччині.

Бісмарк скористав з нагоди і в р. 1866 видав Австріякам війну. Кампанія тревала лише 7 день, а закінчилась славною битвою під Кеніґрецом. Австріяки зі своїми зпереду набиваними ґверами не могли остоятись перед Прусаками, що вже від кількох років мали кріси набивані ззаду, готовими патронами. Не мало тоді упало і нашої галицької братії, особливо з „двайцятьчвартого" гуцульського реґіменту „Парма". Хто цікавий, най перегляне львівське „Слово" з липня і серпня 1866 р. а знайде там цілі шпальти імен наших селян, що лягли тоді за пусто-дурно головами, щоби на їх трупах поклав Бісмарк перші підвалини нової, соборної, німецької держави...

З того часу походить і пісня, котру й доси на коломийськім Покутю співають, що зачинається словами:

„Стережіться руські хлопці
Від пруської брами,
Бо йде Пруса сорок тисяч,
Як чорної хмари."

По битві під Кеніґрецом Бісмарк викинув Австрію з німецького Союза, а в р. 1870 він в злуці з другими державами німецькими побив на голову Францію. Підчас облоги Парижа, дня 18. січня 1871 р. в зеркальній салі версайського замку, недалеко сего головного міста Франції — відбулися збори німецьких королів, князів та ґенералів, на котрих Бісмарк, сам в ґенеральськім мундурі — відчитав маніфест оголошуючий основанне нової німецької держави, а імператором її — короля пруського Вільгельма (діда послідного німецького цісаря Вільгельма II-го).

В маю, 48 літ пізнійше відчитано в тійже самій салі також дуже важний документ: був се повоєнний диктат, яким держави антанти під проводом Франції подавали побитій на голову Німеччині услівя, під котрими вони відступали від дальшої воєнної акції проти неї і наклали на неї щось — чи не 252 міліярдів золотих марок яко відшкодованнє (репарацію) для побідоносних держав.

Франція, що ще від вересня 1870 р. коли її цісар Наполеон III. попав в німецьку неволю — стала републикою, поконала при помочи зручно дібраних союзників німецьке цісарство, враз з його славним, здавалось непоборимим війском!

Побіду віднесла правдива демократія, засада народоправства та „гласности" над монархією конституційною, що була радше замаскованим самодержавєм. Бо в тій державі помимо центрального і провінціяльних парляментів — іменував та відкликував міністрів (між ними і славного Бісмарка!), а навіть видавав війну — один одиніський чоловік, а один чоловік, хочби навіть був не знать як спосібним — на так відповідальнім становищи — ради собі дати і всі справи державні достаточно опановати — не годен. Щож допера коли на таке становище дістанеся людина о так пересічних спосібностях, як Вільгельм II-ий!

Др. Кирило Трильовський.

МІТИНҐИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗА

БАЙОН, Н. ДЖ. Бр. св. Арх. Михаїла, від. 213 У. Н. Союза, сим повідомляє своїх місцевих і позамісцевих членів, що Іван Мельник перестав бути касієром нашого відділу а його уряд обняв Іван Самик. Проситься членські вкладки складати до рук нового касієра. Байон, Н. Дж. 19. падолиста 1923. — Л. Бачинський, М. Шаламій і А. Беріч, тростися.

Ів. Кревецький.

БІБЛІОТЕКА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

(Докінчення).

Бібліотека Н. Т. ім. Ш. — публичний науковий книгозбір, з якого може користати кождий без виїмку, хто працює науково. Користати з бібліотеки Н. Т. ім. Ш. тепер можна тільки в льокалі бібліотеки. З тою метою уладжена при бібліотеці Н. Т. ім. Ш. т. зв. Наукова Робітня, де можна працювати цілий майже день, перед і пополудни. При Науковій Робітні є т. зв. підручна бібліотека, в якій зібрано всі необхідні при науковій праці справочники: енциклопедії і лексикони (загальні і спеціяльні), бібліографії й бібліографічні показчики, словники (мови і поодиноких галузий знання), описи рукописів й ин.; також найбільш уживані видання.

Подаючи отсю коротку інформаційну замітку про бібліотеку Н. Т. ім. Ш., не можна не згадати під кінець і про умови, серед яких приходиться істнувати нині навіть такій українській установі, як згадана par excellence наукова бібліотека. Умови сі дуже ярко характеризують слідуючі факти: 1) ревізія, яку дн. 23. IX. 1922 р. перевела в бібліотеці Н. Т. ім. Ш. львівська польська державна поліція, а яка не викрила нічого каригідного. 2) Підложення і вибух бомби (!!!) під бібліотекою Н. Т. ім. Ш., що мав місце тогож 23. IX. 1922 р. — безпосередно майже після переведеної у бібліотеці ревізії. Се був один із цілого ряду подібних вибухів, що мали місце майже рівночасно в ріжних українських культурних інституціях у Львові (в „Просвіті", в українській жіночій гімназії СС. Василіянок, що міститься в „Академічнім Домі") і на провінції. 3) Відбирання львівською польською державною поліцією в українських студентів підчас нагінки на український університет наукових книжок, визичених з бібліотеки Н. Т. ім. Ш. (сиґнатура і печатки!) і відмова (!) звернути їх бібліотеці, не зважаючи на заходи бібліотечної Управи. 4) Конфіскування польською цензурою заграничних українських друків (ґазет), адресованих до бібліотеки Н. Т. ім. Ш. 5) Накладання мита (!) польською владою на книжки, які бібліотека Н. Т. ім. Ш. набуває з заграниці зі скупих фондів Н. Т. ім. Ш. і т. д.

Та українське культурне громадянство тим більш повинно дорожити своєю національною інституцією тої міри, що Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. І ще більш дбати про дальший її зріст і розвій, надсилаючи туди всякі друки, а передовсім такі, що як небудь відносяться до України: мовою, змістом, походженнєм авторів, місцем видання — старі і нові книжки, брошури, часописи і найдрібніші листки, а також рукописи, мапи, карти, ілюстрації, знимки і т. п.

Адреса: **Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка, Львів, вул. Чарнецького, 24.**

ЗОЛОТА КНИГА БІБЛІОТЕКИ Н. Т. ім. Ш.

Дари в 1893—1923 рр.

Крім згаданих уже спеціяльних книгозборів д-ра Ів. Франка, В. Лесевича, д-ра Ів. Мандичевського, Ол. Кониського, Ю. Медвецького і д-ра П. [illegible] Бібліотека Н. Т. ім. Ш. одержала на протязі свого істнування ще цілий ряд инших більших і менших дарів, з яких важнійші отсі:

Книжки:

Др. Ів. Зілинський 2407 томів; Др. Ів. Куровець 1935; В. Дорошенко 877; Р. Заклинський 750; Др. В. Коцовський 711; о. К. Ясеницький 694; Б. Загайкевич 664, о. А. Паньківський 552; О. Бородай 500; о. Д. Зарицький 493, В. Білецький 486; Б. Заклинський 484; Др. В. Левицький 473; Т. Ревакович 440; Проф. К. Студинський 422; Др. Я. Грушкевич 421; М. Залізняк 392; Др. І. Свєнціцький 365; Проф. М. Грушевський 328; Др. В. Щурат 327; Др. В. Старосольський 305; Краєвий Союз Кредитовий (Львів) 300; С. Демидчук 292; О. Іванчук 262; Е. Гнатик 256; Союз визволення України (Відень) 254; В. Гнатюк 252; М. Возняк 249; М. Галущинський 234; Б. Кирчів 233; Т. Грушкевич 232; о. М. Зубрицький 230; М. Павлик 200; Видавництво Чина св. В. В. (Жовква) 192; С. Олеськівна 186; Ф. Грабовенський 182; В. Матвіїв 174; В. Лукич-Левицький 164; Др. Ів. Крипякевич 162; Ред. „Впереду" (Львів) 162; о. С. Мацюрак 159; Др. Л. Ганкевич 155; Р. П. С. Р. 147; О. Лисенецький 145; М. Білоус 133; о. И. Домбчевський 132; Др. О. Маковей 130; Др. М. Новаківський 128; П. Буняк 124; В. Гуляй 118; Ів. Калинович 107; М. Дикарів 106; П. Крат 102; Г. Гануляк 102; Б. і М. Грінченки 100; Р. Гузар 100. (Дари низше 100 томів див. „Хроніка Н. Т. ім. Ш." чч. 3-65).

Книжки по Покійниках:

По пок. д-рі Е. Олесницькім 2450 томів; по пок. Ів. Ясеницькім 563 т.; по пок. о. К. Куницькім 401 т.; по пок. М. Полянськім 300 т.; по пок. Пл. Костецькім 228 т.; по пок. В. Шухевичу 140 т.; по пок. Ів. Е. Левицькім 103 т.; по пок. д-рі М. Бучинськім 83 т.; по пок. о. Е. Горницькім 79 т.; по пок. Ів. Белею 50 т.

„ЗОЛОТА СВОБОДА".

ПЯТА РІЧНИЦЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ САМОСТІЙНОСТИ.

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

День 28. жовтня сього року був у цілій Чехословаччині днем національного свята, днем великих урочистостей, святочних промов і загальної радости. І не стільки в цілій Чехословаччині, яка охоплює собою чимало чужих земель, як у властивій Чехії — головній новительці ідеї чехословацької державности. Тут радість була щира й святочний настрій не затроювався ніякими сторонніми домішками.

Свято в цілій країні почалося ще з суботи, 27. жовтня. Вечір цього дня був присвячений ДІТЯМ. По всіх містах і місточках, а також по більших селах шкільна дітвора під проводом своїх учителів та учительок обходила вулиці, співаючи патріотичних пісень. То була незвичайно гарна й зворушуюча картина, як малі діти, чепурно убрані, ходили з прапірцями та паперовими ліхтарнями в руках, під такт військових капель та власних співів. Дитяче свято скрізь закінчилось патріотичними промовами та вселюдним співом чеського національного гимну „Кде домув мой".

Самий день 28. жовтня почався в столичнім місті Чехословаччини, Празі, урочистим засіданнєм Національної Ради. Потім перед президентом републики, проф. Масариком, почала проходити безконечна низка депутацій: від ради міністрів, од сойму й сенату, від Національної Ради, від представників чужих держав, од війска. Всі виголошували перед стареньким президентом промови зі словами подяки та узнання, й всім президент одноповідав — кому кількома словами, а кому й ширше.

З промов, виголошених перед президентом, найцікавішою й найбільш повною змісту була промова голови ради міністрів АНТОНІНА ШВЕГЛИ. Давній провідник чеської хліборобської партії, один з головних керманичів перевороту 28. жовтня 1918 р. і взагалі одна з найвидатнійших постатей на фоні сучасної Чехословаччини, Швегла дав у своїй промові зразок тверезости й політичної мудрости. Хоч і сам достойний сидіти в кріслі президента републики, він проте не поскупився на слова узнання для Масарика.

„Ми перемогли, — сказав він, — бо величність вашої концепції, пане президенте, дорівнювала величности того ідеалу, за який ми боролися, й тому що ми ввели в бій усі сили нашого народу.

„УСПІХ НАШ НЕ БУВ ПРИНАГІДНИЙ, А БУВ ВИСЛІДОМ ДОВГОГО ВИХОВАННЯ, САМОПІЗНАННЯ, ТЕРПІНЬ, А РІВНОЖ ВИСЛІДОМ ПІЗНАННЯ ВЛАСНИХ ВИН.

„У нашій боротьбі всі частини народу працювали спільно. КОЖДИЙ СТОЯВ НА СВОЇМ МІСЦІ, як на чужині, так і вдома. Нечисленні виїмки нічого не міняли на тім цілім образі народу.

„Ані довге триваннє світової війни, ані збільшеннє терпінь і переслідувань не були в силі зломити відпорність народу й зменшити в кождій одиниці свідомість її повинности. Та велика поготовість, та свідомість цілого й кождої одиниці — то все довело нас до 28. жовтня 1918 р."

Коли промова президента міністрів була переважно присвячена огляд[о]ви тих шляхів, які довели чеський нарід до самостійности, то „Посланіє" президента републики до послів, сенаторів і міністрів дало перегляд шляхів, якими йшла молода держава в першім пятилittю своєї самостійности і якими вона далі хоче йти. Основною думкою цього „посланія" є ТВЕРДА ВІРА У ТВОРЧУ СИЛУ ДЕМОКРАТІЇ, в гармонійну співпрацю всіх кляс і партій на користь спільної батьківщини.

Свято на цім просторі держави перебігло без жадних дисонансів. У цей день знов виявилось уміннє Чехів забувати про свої внутрішні суперечки й роздори, коли розходиться о справу НАЦІОНАЛЬНУ, ЗАГАЛЬНОЧЕСЬКУ. Напередодні свята й через день по святі партійна боротьба кипіла, як і завжди. Але в самий день свята не було партій, не було хліборобів, соціялістів, клерикалів, а були ТІЛЬКИ ЧЕХИ. Навіть чеські комуністи в цей день притихли й поховалися по своїх норах.

Святкуючи СВОЄ національне свято, Чехи не забули й про своїх гостей.

Масарик у своїм „Посланії" присвятив особливий уступ Славянам. „У дусі нашої народної традиції, — пише він, — провадили ми з владою також і славянську політику. Що-йно я отворив у Парижі новий славянський інститут! У Лондоні я був при інавґурації середноевропейських студій на славянськім відділі лондонського університету. У Празі маємо два іно-славянських університети (себ-то український і московський. — Ред.). Цю культурно-славянську політику будемо продовжувати. Славянські народи мають вже всі, за виїмком Лужицьких Сербів, свої держави (?); культурна взаємність може бути доповнювана угодою політичною. Влада має в цім напрямі добру програму й працює з успіхом."

Дуже щасливим цей виступ не можна вважати, бо дежтаки „всі славянські народи мають свої власні держави", коли Українці й хочаб тіж самі Москалі мусять тулитись зі своїми вищими школами в Чехах? Булиб у „всіх славянсьяких народів свої держави", то не потрібував би Масарик казати, що „у Празі маємо два інославянських університети". Та, нещасливо вибравши форму, Масарик безперечно хотів висловити добру думку. А це головне.

Цілком щасливим і по думці і по формі був виступ чеського соціялдемократа КРОТОХВІЛЯ в Подебрадах. Виголошуючи в день свята урочисту промову на всенароднім вічу, Кротохвіль показав на присутних професорів і студентів української господарської академії й сердечно побажав їх, щоб український нарід так саме дочекався державности й самостійности, як її дочекався чеський нарід. Ці братерські слова викликали однаково захоплені оплески як з української, так і з чеської сторони.

Радянин.

КЛИМ ПОЛІЩУК.

1. „БУЛО КОЛИСЬ"...

(Волинська легенда).

„Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — Запорожці,
Вміли панувати!
Панували, добували
І славу, і волю, —
Минулося: осталися
Могили по полю!"...

Т. Шевченко.

В наші сумні часи, коли в запалі боротьби змішалося в одну купу добро і зло, варто було-б згадати про те, що колись було... В старих казках є щось таке, що будуть приспане лихом серце і порива дух до смілих змагань за кращу будучину. Те **"щось"** ще й досі живе в душі нашого народу, а тільки лихі вороги намагаються вбити його і тим покласти кінець волі.

В сучасні дні кривого безумства згадуються такі старі, з білими патріярхальними бородами дідусі, які нагадуються собою стародавніх волхвів, що, згадуючи минувшину, віщують майбутність. Я знав одного такого дідуся, селянина Івана Полосенка, який мав девятьдесять літ за собою і безліч чудових казок у собі.

Розповідати про життя сього діда не приходиться, бо воно мало чим ріжнилося-б від життя инших старих дідів: літом на пасіці, а зимою в запічку... Але в минулому він жив вільним і широким життям пулящого чоловіка, а через те знав богато казок про ріжні дива на світі, з яких найкращими були його казки про гайдамаччину. Одну таку казку — переказ про гайдамацького ватажка Хорка, я хочу переказати й вам.

Події, які породили сю казку, відбувалися протягом десятків літ, починаючи від 1730 року і кінчаючи 1760 роком, а через коли на Київщині, Поділлі, Брацлавщині та Волині спалахнула пожежа великої селянської боротьби за волю. Хвастів, Умань, Летичів, Радомисль і Винниця вели вперту боротьбу з Бердичевом, Коднею та Замостєм, де скупчилися пани і звідки загрожували посадовити на палі всіх проводирів повстання.

Боротьба була страшна й жорстока, бо милосердя не знали ні одні, ні другі, що змагалися між собою. А до того-ж деякі ватажки стали зраджувати й переходити на бік ворогів, чим викликали серед народу велике призирство до себе і жадобу помсти. Серед ватажків повстання стояв натхненний вірою борець за волю української церкви, шляхтич Данило Братковський, який одушевляв широкі маси зневіреного люду і кликав його іти до перемоги. І народ переймався духом його віри, вставав, підіймався і змагався. Може справа була-б скінчилася гарно, як-би не було Москви, а так... лишились самі казки старі й перекази дивні.

„Слухайте, як маєте охоту, сказав до мене старий Полосенко, почнімо свою казку. — Хочте — вірте, а хочте — ні, але скажу вам, те, що сам колись чув про славного гайдамацького ватажка Харка. Діялось се було дуже давно, щось після шведськгоо походу на Полтаву. Тоді люди вірили, що щось зміниться і стане краще, але скоро пани заспокоїлися і знову взялися господарювати, як усі люди побачили, що жити так не можна, а через те почали хвилюватися... Пани стали приборкувати непокірних і просто живцем їх у могили клали. В той час зявився Хорко, який взявся визволяти селянство з панського ярма. Скоро до Хорка приєдналося ще богато инших ватажків, а тоді від Полісся аж до самого Дніпра заговорили тихі села й закипіла боротьба.

"Ватажок Хорко був під Звягелем, де спочивав після походу на Радомисля, коли туди дійшла страшна звістка, що в Мамраївці паня на смерть замордували богато мирного селянства, а в Кодні, лаштують шибеницю для Сави Чалого, якого зловили під Чудновом. Спочатку Хорко не знав, що й робити, бо свій загін пустив до Мирополя погуляти, а через те перш усього думав зібрати своїх людей і врадити на кодню, але згодом роздумав і вирішив іти на Хвастів, де мав бути Гнат Голий, разом із яким мав помститися за Шамраївку.

"Про Кодно й Саву Чалого він говорив своїм побратимам так: "Кодня від нас ще не втече, а Сава Чалий дурнем не буде, як що він справжній козак. Є-ж у нього такі хлопці, що не дадуть загинути, а коли ми станемо один за другим ходити, так мало з того ладу буде... Тут треба якогось більшого діла, а через те, гайда, хлопці-молодці на Хвастів"...

"Було літо і гайдамакам так, як було добре, бо діла їх ішли дуже гарно. З Брацлавщини йшли на Київщину нові загони повстанців, а серед них було богато карпатських опришків, які й самого чорта не боялися. Шамраївка далеко прогреміла і звідусіль почулися грізні голоси народньої помсти. Загін Хорка швидко посувався Чорним Шляхом, а до нього щодня прилучалося по 400—500 людей так, що вже коло Уланова*) в його загоні було 10,000. По дорозі на Хвастів, він розбивав панські замки і забравши здобич, передав її на руки бідного люду.

"Але вже за Улановим Хорко мусів зупинитися, бо лятичівські та бердичівські пани встигли зібрати порядне військо й заступили йому дорогу. Хорко розіслав скрізь свої загони, які мали турбувати панів з потилиці, а сам ударив просто в груди. Панське військо мусіло відступити до Бердичова, Хороко-ж вільно надався далі і злучився з Гнатом Голим.

"Над осінь вже ніхто з гайдамаків і едумав про Шамраївку, бо за неї так "відшамраяли" панам, що вони ніколи того не забудуть. Але тепер більший клопіт мали гайдамаки з новим ворогом, який колись був своїм побратимом. Сим ворогом був Сава Чалий, для якого колись кодняські пани готували шибеницю і який своєю згодою купив собі не тільки життя й волю, але й гарну жінку Польку і славненький хутір коло Немирова. І ось, тепер Сава Чалий іде на своїх давних побратимів війною, і, як де вдасться йому перемогти їх трохи, так катує не гірше Замойського, або Любомирського. А гайдамаки про Чалого так собі між собою говорили: — "Не довго йому прийдеться бенкетувати з панами. Скоро ми йому віддячимо за козацьку щирість"...

І справді, сокро зявилася пісня:

„Ой, був Сава в Немирові в Ляхів на обіді
І не знає, не відає о своєї біді.
Ой пє Сава і гуляє, Ляхом вирубає,
А до його — що до Сави — гонець приїзжає.
„А що ти тут, малий хлопку, чи все гаразд дома?"
„Протоптана, пане, стежка до вашого двора.
Та все гаразд, та все гаразд, усе хорошенько,
Виглядають гайдамаки зза гори частенько"...

"А гайдамаки "виглядали з-за гори частенько" — де то Сава Чалий повертається. На Різдво до Немирова прибуло богато польського панства, серед якого був і Чалий. Бенкетували, пили й гуляли, а того й не знали, що коло самого Немирова на них чатують Гнат Голий з Хорком. І от, коли після Чалий їхав до себе на хутір, його перестріли гайдамаки і помстилися за зраду: самого Чалого вбили, його хутір спалили, дороге добро хлопці забрали, а молоду жінку Гнат Голий для себе "полонив".

"Після такої справи обидва ватажки подалися на волинське Полісся, де мали "взяти під фузію"**) ватажка двірських козаків і конфедератів князя Любомирського — полковника Ролана. Але Ролан вже давно очкав на них, і готував їм пастку. Ні Голий, ні Хорко не думали про те, що молода жінка Чалого була родинкою Ролана і що вона встигла сповістити його, як про свою неволю, так і про те, що замишлять гайдамаки.

"Одного разу, коли гайдамаки були вже недалеко Кодні, вони отаборилися в лісах над Тетеревом, де думали якийсь час відпочити й погуляти. Несподівано довідалися, що навколо них уже стоїть польське військо. Хорко радив битися, а Гнат Голий відступати. Але що про Хорка ходила серед гайдамаків така байка, начебто він заклятий одним схимником із Видубецького манастиря і що через це його ніяка куля не візьме, то гайдамаки пристали до Хоркової ради і стали до бою.

"Билися три дні й три ночі. Уперто змагалися гайдамаки, але й Поляки осталися... Коли на третю ніч у гайдамацькому таборі пройшла страшна чутка, що Гната Голого вбито, а полонені Польки десь немає, то всі важко затужили за славним ватажком і, разом з тим, дивувалися, кудою могла втекти злочинниця? Стали тоді гайдамаки нарікати на Хорка: "Казав нам Ролана піди фузію взяти, а тим часом він нас усіх н апаль посадовить!... От уже й збулися батька Гната, а де нам тепер другого такого взяти?!. Пускаю нас на всі боки, а як не пустили, так самі побіжимо!"...

"Робіть обі, що самі хочете, але скажу вам, що ви не гідні гайдамаками зватися, коли навіть не хочете помститися за смерть свого батька!" — сказав їм Хорко, бо тільки й думав, щоб урятувати добру славу свого загону. З обережности, він наказав заздалегідь закопати у землю всі гайдамацькі скарби, а також поховати тіло Гната Гоголо, щоб не дісталося до рук ворогів. Тим часом жінка Чалого встигла сповістити Ролаан про кількість гайдамацьких сил і він дужче став налягати на гайдамаків. Хорко ні на одну хвилину не випускав із рук своєї "фузії", а весь час підстрілював шовкові конфедератки, які зявлялися в лісі.

"Та не знав Хорко і не відав, що лихо вже й на нього чигає... Нічого не помогло закляття старого схимника, бо знайшовся один польський стрілець, який "запродав чортові душу" за те, щоб його кулі завжди влучали. І отто він вистрілив у Хорка і семртельно зранив його у груди. Обливаючись кровю, Хорко ще якийсь час стріляв, а далі ліг на землю і попросив пити. Ридаючи, як малі діти, зібралися коло нього гайдамаки, а він просив їх тільки не кидати зброї до ніг ворогів і не здаватися на панську ласку.

"На щастє, десь із боку Радомисля прямував також на Кодно ватажок Медвідь, який зайшов панам з потилиці на допомогу обложеним побратимам. Ролан, побачивши таку справу, швидко став відступати... Аж до самої Кодні гнали його гайдамаки, а за ними, як маків цвіт, скрізь по полях валялися шовкові конфедератки.

"Під Коднею помер Хорко, який тільки вже аж після перемоги міг спокійно закрити свої очі. Поховали його гайдамаки на крутім березі Тетерева, насипали йому високу могилу, поставили на могилі великого камінного хреста, а на хресті хтось такий видовбав його останні слова:

„Перемагайте ворога смертю, як не можете перемогти силою!"

"... Після того полякали ще трохи коднянських панів, та й розбеглися по світу, бо вже не мали другого такого ватажка, як був завзятий Хорко, вже не було кому помститися Роланові за його зраду гайдамацькому товариству, як то помстилися Саві Чалому"

"Я знаю, що досі стоїть той великий хрест на високій могилі..."

1923.

*) Місточко Уланів, Літинск. повіту, на межі Волині і Поділля. — Авт.

**) „Фузія" — стара гайдамацька назва рушниці, яка ще й до сього часу збереглася на Волині. — Авт.

ВЯЧЕСЛАВ БУДЗИНОВСЬКИЙ.

Шаґін-Ґерай

ОПОВІДАННЄ З 16-СОТИХ РОКІВ.

(3)

Пішли з Татарином назад на своє місце і засіли в кущах так, щоби мати на очах брід, але щоби їх самих ніхто не доглянув.

— Ви не знаєте, хто я, і звідки вас знаю, — розпочав Гарасим. — Але я вам скажу, що ви своїм кинджалом хотіли заколоти сина чоловіка, котрий погиб в бою з ханом Джанібеком. Я сестрінок Василя Босого. Ілько Дриґа, ващ добрий знакомий, то мій батько, царство йому небесне. Вас знаю, бо й я бився під вашим бунчуком.

— Вибач, хлопче, — промовив Татарин, витягаючи до Гарасима руки. — Я не знав, хто ти. Тепер можу тобі сказати, що мене сюди привело... Але тільки тобі одному, — додав, зирнувши на Богдана.

— Що гадаєте сказати мені, може чути й сей молодий шляхтич. Я його чура, але думка в нас одна.

— Отже слухайте. Мабуть оба знаєте, що я по тім нещаснім бою втік до перського царя, бо то найбільший ворог турецького султана. Ви мусіли також чути, що між ними і прийшло до війни. До мене прийшли вісти, що Турок ладить похід проти Польщі. Я між кримськими беями і мурзами маю кількох потайних союзників. Коли би проти Турків і Буджаків станула більша польська сила, ще й козаки з моїми кримськими приятелями, то можна би подужати Турків, розбити Кантиміра і звалити хана. Я став би ханом і вічним союзником козачої України. Тоді й Польща помирилась би з Кримом і з козаками.

— Як ви се загадали зробити? спитав Богдан.

— Тепер не пора говорити про мій перший плян, з яким я потайно приїхав сюди з Персії. Тут нема козаків. Але можнаб зачати без них. Я вже був між Кримцями в таборі Скіндера і балакав з одним беєм. Наколи би Поляки неожидано переступили Дністер і сильнійше натиели на Турків, то той бей, мій союзник вдарив би на найвірнійшу ханови частину орди. Наслідком того була би паніка. Щоби себе спасти, татарське війско проголосилоб мене ханом і повело би до Базчисараю... Які три милі за табором Скіндера стоїть велика ватага козаків. Можна би дістати й їх поміч. Я хотів дібратися до старости Балабана, бо гадаю, що з всіх отаманів польського війска його найскорше приєднаю для мого пляну. Ось чому я крався до вашого табору і впав у ваші руки.

— Ваш плян доповняє се, що перед хвилиною вигадав був Гарасим, — сказав Богдан; коли Шагін скінчив. — Розкажи, Гарасиме, й йому свій плян.

Коли Гарасим повторив се, що сказав був Богданови, Шагінови засвітилися очи.

— Чудово! — крикнув. — Одночасно наскок на намет Скіндера, наскок на Буджаків в самій середині їх табору, бунт в кримській орді і атака польського війска... Зведіть мене з Балабаном... Але так, щоби ніхто не бачив мене, та щоби посли Скіндера і Алішаха не дізналися, що я тут.

— Насамперед мушу про вас і вашї наміри звістити мого батька і віддати вас в його руки, — відповів Богдан.

— Не видасть мене він, або й Жулкевскі, коли мого пляну Ляхи не приймуть і зі Скіндером таки погодяться?

— Скажу батькови, що ви віддалися в мої і його руки на моє слово. Він, або дістане для вас всяке обезпеченнє, або позволить вам відійти.

— Добре. Веди мене до батька.

— Він прийде сюди... Насамперед возьми назад твої пістолі і кинджал... Гарасиме! Батько мабуть на окопах при гарматі. Скоч до него і проси сюди. По дорозі, ведучи його до нас, розкажи, в чім діло.

Гарасим відійшов і по хвили вернув з Михайлом Хмельницьким. Сотник вислухав, подумав і сказав:

— Гадка, щоби звернутися до Балабана, дуже добра. Він не Лях, у него лицарська вдача. На воєнній раді найбільше він напирав на се, щоби з ворогом звести кровавий бій. Але Жулкевському все повелося вирахувати, що наші сили за слабі, що ворог подужає нас і згине одиноке війско, яке тепер має річ посполита. Тим то й воєнна рада, в котрій більше заяців ніж лицарів, все Балабана переголосувала. Тепер, маючи такий плян, міркую, і Жулкевскі не важиться промовляти за миром. Тут лиш одна заковінка. Моїм отаманом є воєвода Данилович, зять гетьмана. Без його відома і дозволу мені неялося зводити вас з иншим отаманом. Або ви самі глядайте дороги до Балабана й не згадуючи, що говорили з нами, або я зведу вас з Даниловичем, котрому скажете, що хочете побалакати також з Балабаном. Данилович і Балабан будуть в сім ділі одної думки. Гадаю, що ся думка й на воєнній раді побідить.

— Чи у Даниловича буде мати силу слово вашого сина?

— Маєте моє слово. Даниловичеви скажу, що приведу вас до него, або його до вас, як і він дасть слово, що хоч би не прийшло до ніякої злагоди з вами, він затаїть вашу появу і пустить вас вільно.

Сотник звів Шагіна з Даниловичем. По короткій розмові Данилович привів Балабана. Оба були одушевлені пляном Шагіна. Світла побіда була певна.

Саме тоді Жулкевскі сидів в своїм шатрі з послами Кримця Алішах-мурзи. В другім шатрі посол Скіндера Аліаґа ждав на продовженне розмови з гетьманом, перерваної приходом послів Алішаха.

— Я в імени короля і річи посполитої, — говорив Жулкевскі, — позволю Кримцям заняти Запороже аж по Тясьмин і Орелю, вирізати весь козачий народ сеї землі, зруйнувати Чигирин, Черкаси і всі городи на південь лінії Черкаси-Бершада. Зобовязуюся також відобрати всім козакам на північ від сеї лінії всі їх станові вольности, та всіх козаків-нешляхту повернути в панщинних хлопів. Упомінки, які польські королі платили ханови, король дальше буде платити, з винятком упомінків залеглих, бо з порожного не наллєш. Тілько гроша король не має і не буде мати.

— Нехай зложать ваші пани. У вас що пятий пан має маєток більший, ніж сто польських королів у купі. Впрочім, як би всі ті, що арендують королівські маєтки, платили арендний чинш, то польський король був би найбільшим богатирем між монархами всего світа.

— Наші пани не такі, щоби вітчині служили грішми. У нас чим більший пан, тим нахабнійше простягає руку до короля і кричить „давай!"

— Без заплати залеглого гарачу не буде мира.

— Не говоріть „гарач"...

(Дальше буде).

З ПОЛЬСЬКОГО СОЙМУ

Пос. Васинчук (Українець): Без великого здивовання, а лише з усміцкою почув я заяву п. Вітоса, який казав: "Національні меньшости в Польщі тішаться повностю свободи і конституційних прав та опікою уряду, але виступили з обжалованнем заграницею, хотячи представити Польщу в некорснім світлі, забуваючи при цім, що не мають до цього причини, бо уряд поступає згідно з приписами конституції, а також, що є велика ріжниця між трактованнем в сусідніх державах Ооляків, які там становлять національну меньшість і трактованнем національних меньшостей у Польщі". (Голос: Треба мати велику відвагу, щоби цьому перечети). Маю настільки відваги й позволю собі перечити. Національні меньшости тішаться конституційними гваранціями й поікою уряду. Признаю, також інші меньшости, а особливо українська меньшість, що становить за польською статистикою кілька міліонів населення, статистикою професора Бузька, звісного вже під оглядом роблення статистик, навіть за тою статистикою становить поважну більшість на Волині, у Східній Галичині, а навіть в статистиці значний відсоток на Холмщині й Підляші, не говорючи вже про Білорусь, — та українська меньшість, признаю повну рацію пану презесови Вітосови, тішиться спеціяльної опікою. Як ця опіка виглядає, позволю собі представити в загальних рисах. Є прецінь деякі приписи і польська конституція, котрої польський уряд повинен бути першим стражником, є версайський договір, котрий забезпечує нам права і свободу береження культурних властостий і ін. Під цим оглядом ми українці в Польщі маємо найбільшу кривду, бо бо навіть німецька меньшість, котрої представникови тільки що наговорено богато неприємних річий, навіть Жиди мають школи і правду сказав один з жидівських послів, що Жиди є цим мячиком, який перекидається від права до ліва в соймі, чи треба чи не треба, про з Жидів робиться забавку. **(Голос на правиці!** А ви уряджуєте їм погроми). Ми находимося ще в гіршім становищі від Жидів. **Ріжні оклики на правиці)** Після кількох літ опльського нравління, після вирішення східних границь, при підписанню й ратифікованню трактатів про меньшости, при конституції річипосполитої, вже після року нашого побуту тут, є у нас цілі терени, котрі досі не можуть отворити шкіл. **(Крики, Голос на правиці:** Населення не хоче). Яка то іронія. І не знаю як це назвати — глупотою чи невіжеством.

Маршалок (дзвонить: Пане посол. За цей вискаї закликаю вас до порядку.

Пос. Васинчук: Я не винен що панове не дають нам промовляти нашою мовою. Тоді буду говорити зовсім інакше.

Маршалок: Це поминенне парляментутарних приписів. Звертаю увагу пана посла, що ви маюте повну свободу промовляти мовою, приписаною для соймових обрад.

Пос. Васинчук: Ви примусили нас мешкати тут в Польщі і не даєте нам говорити нашою мовою та ще жадаєте від мене поправности **(На українських лавках оплески)**: **(Голос на правиці:** Ви вважаєте, що польською мовою можна говорити ординарно).

Маршалок: Я даю Вам всяку опіку, так як кожному іншому послови **(Голос на правиці:** безличний молокосос). Прошу не переривати, **(Голос на правиці:** Що-ж це за говорення; по російськи може говорити інакше, а по польськи говорить ординарно).

Пос. Васинчук: Холмщина й ціле Підляша не мають досі ні одної української народньої школи.

ОСІННІ СПОМИНИ

Зашуміли буки старії,
Похилились тоненькії лози,
Довгі коси, коси золотії,
Вітер чеше білої берези.

Щось осики листе трясеться,
Мов боїться надходячої бурі,
Сонце зблідло з хмарами бється,
Мов та лодка з филями в морі.

Вже останній листочок з калини
Вітер зрива і несе світами;
Жовкнуть гори, луги і долини
Плаче небо рясними доцами.

Плаче небо і сироти в хаті,
Тата вбили, мати умирає;
Щось віщує пташка на загаті,
Так жалісно квилить, промовляє.

Рано вранці дзвони голосили,
Гомін в хмари до Бога несеться,
З хати неньку в труні виносили,
Мала Оля так до труни дреться.

Мамо, мамо, І вмовкло біднятко.
Задусили гіркі тяжкі слези.
На могилі плаче сиротятко,
Шумлять тиху молитву берези.

Червоніє небо на заході,
Мов у крові купається сонце.
„Цомуз мама наса не пиходить?"
Каже Оля, спершись на віконце.

Нічка ясна, місяченько сяє,
Крізь віконце кладе срібні лучі,
В вікні Оля мами вижидає,
З очий падуть хрусталі блискучі.

Перемишляни, 1920 р.

Дм. Захарчук.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

Б. Т.

„В ВОЛИНСЬКІЙ, ТИХІЙ СТОРОНІ..."

історичне оповідання з кінця XVIII. століття.

(Продовження)

(7)

І притупуючи ногами співав дальше:

Я козак собі, не трус,
Біда буде, пане Дзюс!
Біда буде, біда буде,
Нехай видять усі люде,
Як гуляти я буду,
Ой ду-ду-ду-ду-ду-ду!...

Він повалився на долівку і захропів голосно.

Люде, що були в коршмі, не журилися ним. Ще й жартували: А то, бідняга, мягенько положився... люлі Левцуню!

Вкінці коршма опустіла. Лише блимаюче світло каганця обливало сумним світлом пяного парубка. Тоді жид вийшов зпоза решітки і сказав до жінки:

— Бляйб сіду інд пас авф! (Остань тут і вважай).

Надів шабасівку і пійшов до двора.

* * *

Ранком слідучого дня Левко Яблонський, Андрійчук і Омелянець, заковані в кайдани, вже сиділи в арешті. Для безпечности, щоби не було розрухи серед народа, гайдуки забрали їх нічю серед голосіння семі. Але така обережність була непотрібна. Прибитий горем і заляканий Волинець не забунтує.

Арештовані нен догадувалися за яку провину впала на них така кара. Роздумували які то дарункі слід би дати грізному панови "губернаторови", щоби його ублагати.

Біля арешту побудований був дім для гайдуків. Там була і канцелярія. По кімнаті похожав пан Дзюса. Був у доброму настрою. Вдоволений затирав руки, погладжував уси. Прийшли його прибічники: Бараньскі і Ясіньскі. В другій кімнаті дяк Михаловський пив із гайдуками й грав у карти.

— А цо, — спитався Дзюса — попали пташки в мою кліточку?

— О-го-го! — хитотались Бараньскі і Ясіньскі.

— Тепер і тому поганцеві, попови Бендерівському наварило пива — говорив Дзюса — тепер і "свенти Боже" йому не поможе, не то Городиский. І попівна буде напевно в руках пана Стецкого. Буде служити і носити йому сніданячко до постелі. Хе-хе-хе! — Та зачинаймож суд! — приказав Дзюса. — Дати сюди Омелянця!

Привели Омелянця.

— Ти вчера був з Андрійчуком у коршмі? — спитав Дзюса.

— Так — був.

— І говорив з Андрійчуком, що будете різати панів і жидів?

— Ні, паноньку. Я говорив що заріжу на Великдень кабана.

— Ага — кабана! Крениціш тепер? Говори, драбе, правду!

— Я нічого злого не говорив, не знаю і не скажу, — боронився наляканий мужик.

— Пане Бараньскі, урезонь його!

Положили Омелянця в сінях на лавку й били. Спочатку він просив: "Помилуйте, ласкаві пани, не губіть мене і не осиротіть моїх діток!" Та гайки не переставали бити.

— Ай-яй, ваша правда! — сказав вкінці Омелянець, бо не міг витерпіти болю.

— Ясіньскі, пиши протокол! — приказав Дзюса. І Ясіньскі написав, що підсудний признався, будьто би хотів різати панів і жидів.

— Тебе до цього злочину намовляв ваш піп Бендерівський? — продовжав допит Дзюса. — Він потайки нараджувався з вами в церкві.

— Наш панотець говорив нам у церкві лише святі слова, а не про якийсь бунт — відповів трохи відітхнувши катований.

— Прикликати сюди Михаловського! — приказав Дзюса.

Явився Михаловський.

— Скажи тому впертому шельмі, що піп і він робили в церкві?

Михаловський був пяний до нестями. Ледве держався на ногах, але всі ще вимовив брехливі слова:

— То було в церкві... по службі... я на хорах (корів у городиській церкві не було!) ... Бендерівський сам із Омелянцем і Андрійчуком... прийде Москаль... будемо різати панів і жидів, памятайте, що я вам говорив довніще...

— Ей, пане дяче, — відважився зауважити Омелянець — та де наш панотець говорив та де наш-з-Г.л'й—еромд-;;яю такі погані речі, та ще в церкві? Ви говорите неправду, бійтесь Бога!

— Цо-цо? ти псякрев, руска свіня! — крикнув сердито Дзюса. — Михаловський поцтивий чоловік! — Бараньскі пригадай шельмі то!

Омелянця знову простягли на лаві. Бараньскі бив що сили і підціптував катованому: Та скажиж дурний чоловіче, що піп тебе намовляв, инакше згинеш під ударами.

Омелянець від других побоїв уже був так скатований, що таки пробормотав крізь зуби:

— Говорив... говорив...

— Відзіш — сказав йому Дзюса по скінченню "допиту" — не ліпшеж було тобі сказати так відразу і не дати так мучити себе і нас? Не бійся будь слухняний, а тобі ніщо не буде, лише тому, хто тебе намовляв до злочину.

І зізнання Омелянця записав Ясіньскі в протоколі.

Відколи Омелянця й привели Андрійчука.

Йому затдали тісамі запити, але ще з додатком, що Омелянець уже добровільно признався до вини. Колож Андрійчук заперечував головно і говорив, що Омелянець із Михаловським брехуни, і клявся своїми дітьми і всіми святими угорниками, що він нічому невинен, то Дзюса приказав і його піддати "вразумінню". Андрійчук був тверджший Омелянця і виявилось потрібним переконувати його ще биттям по лиці. Якжеж і тому нещасному не було признатися до "вини".

Не так пійшло діло з Яблонським. Він був із недавних кріпаків. Предки його були вільні люде, але збідніли, поселились на панській землі і були записані в підданство пана Стецкого. До того Яблонськ був іще молодий і не дуже затурканий. В ньому заговорило обиджене людське почуття. На завдавані йому запити, він відповідав коротко: неправда, не знаю.

Коли його допитували про намову о. Бендерівським до бунту, він заперечував це рішучо. Дзюса приказав його простягнути на лавці. Одначе Яблонський вихопив вмить із руки Бараньского палицю, копнув його ногою, перевернув стіл і кинувся на Дзюсу. Він був би убив його, але Бараньскі з Ясіньским і гайдуками повалили його на землю. Топтали його ногами і били без милосердя.

Яблонський закусив зуби і навіть не застогнав.

— А то тверда бестія! — кричав Дзюса — бий його Бараньскі, нех его дябел везьме!

Бараньскому не треба було говорити двічі. Він бив із розмахом, але вкінці сказав Дзюсі:

— Ще здохне собака, треба його заховати для шибениці...

Дзюса подумав. — Добре мувіш. Візьміть цього гайдамаку.

Яблонського майже неживого витащили гайдуки в сіни, облили холодною водою і знову замкнули в арешті.

— Самі бачите, кохані пани, — говорив Дзюса — піп бунтує хлопство. Підіждіть чорні ворони, добіремося до вас!

Ясіньскі переписав на чисто протоколи, розуміється з реторичними формулами і додатками, що мало доказувати незаперечену вину підсудних.

Справа щойно до половини готова, — запримітив Дзюса — треба ще нам узятися і до Бендерівського. — Ви Ясіньскі і Бараньскі пійдете до Бендерівського, переведете у нього слідство і потім поїдете в Житинок арештувати його. Він там — так мені говорив Михаловський. Не зашкодить по дорозі забрати і міліціонерів.

Бараньскі і Ясіньскі забрали двірських гайдуків і пійшли на приходство.

Мати і жінка о. Бендерівського налякали, коли побачили, що до їх дому йде зграя.

— Баби! — гремів їм на стрічу, припускаючи з кулаками Бараньскі — де у вас заховані ножі і списи?

— Бог з вами, панове, які ножі і списи? У нас нема ніякого оружя.

— Мовчати, прокляті відьми, я вас зараз!... — погрозив Бараньскі. — Зараз побачимо.

Почали шукати. Розбили скрині і шафу, в котрих було біля і ліпші одяги. То все з малою сумою грошей, заощадженою для Галечки на віно, заграбили як підозріле, — бо "в одях могли бути зашиті тайні письма" а за гроші можна було вербувати бунтівників.

Вони зайшли в комору, розбили засіки, порозсипали муку і зерно, в пекарні потовкли миски і горшки і все поперевертали горі дном. Нещасні жінки, бачучи своє крайне знищення, плакали й ломили руки з розпуки. Та напасники не зжалілись над ними, а ще кричали: Мовчіть сякі-такі, дякуйте Богу, що даруємо вам життя! Попадя, де твоя дочка? Давай її сюда, вона пійде на панщину.

— Її нема в нас! — сказала дріжучи мати.

— Гм — нема? Побачимо! Завтра сама з дочкою приходи до двору робити панщину, инакше поротимемо різками! Розумієш?... Пороти різками.

Після такої ревізії, при чому не найшлось ніщо підозрілого, зграя відійшла в Житинок.

Вони не запримітили, як перед ними, на якоз чверть милі, чоловік на сільській коняці, їхав також туди. То був знаний вже нам Іван Ковальчук. Від Насті він дізнався про наміри Дзюси. Із приязни для о. Бендерівського а не менше з ненависти для Дзюси, Стецкого і його людей, він усе старався їм зашкодити. Ось і тепер хотів він перешкодити Дзюсі і перестерегти о. Бендерівського про загрожуючу йому небезпеку.

* *

О. Олександер був у Великім Житинку, де ходив по домах панських офіціялістів, починаючи від управителя і святив їм свячене. Його запросили, бо близько не було латинського священика. Сама ввічливість вимагала, щоби о. Бендерівського (хоч він і "руські поп") не пустити зараз до дому, а запросити на свячене. В гостинній управителя було вже трохи гостей, посесорів, економів, диспозиторів і всяких инших польських "сільських "достойників" з жінками, дочками і синами.

Почали щойно гоститися. В цей сам мент відчинились двері і в кімнату війшли Бараньскі з Ясіньским і двома міліционерами.

(Дальше буде).